

Jens Otto Krag – var han (så) stor?

Af Niels Finn Christiansen

Bo Lidegaards biografiske mammutværk om Jens Otto Krag har været en højt profileret sag i offentligheden. Med god grund i kraft af den biograferede Krags betydning, biografiens omfang og dens kvaliteter. De to digre bind (tilsammen næsten 1.600 sider) har vakt kolossal interesse og debat, iblandet nyfikenhed og forundring. Værket kan betragtes som en foreløbig kulmination på de seneste 15 til 20 års bølge af biografier over betydelige – og til tider mindre betydelige – skikkelser i vor nyere politik- og kulturhistorie. Jens Otto Krag er et indlysende emne for en biografi. Han har en bekendthedskvalitet der for vor moderne histories vedkommende vel kun overgås af Stauning, og i anden halvdel af det 20. århundrede er der ingen, der blot tilnærmelsesvis kan måle sig med ham i format og varig betydning. Når det gælder format, er det i Bo Lidegaards optik kun Erik Scavenius der holder mål med Stauning og Krag.

I godt 25 år holdt Krag offentligheden i ånde, og offentligheden holdt ham i ånde. Orkede man at tælle spaltmillimeter, ville Krag uden tvivl slå alle andre med flere længder. Et utal af centralt placerede personer, kendisser og hundredevis af mindre kendte passerende revy i Krags liv og var med til at forme ham og hans image. Fra 1947 til 1972 var der ikke mange væsentlige sager og beslutninger i dansk politik, som Krag ikke på en eller anden måde var involveret i, måske lige med grundlovssagen i 1953 som en undtagelse.

Mange betydende politikere har forladt magten og verden uden at efterlade sig kildemateriale af betydning. Det gælder ikke Krag. Her er der nærmest tale om det modsatte problem, et helt overvældende stort arkiv og – ikke mindst – en “dagbog” eller rettere dagbøger, hvori Krag gennem 45 år til tider regelmæssigt, til andre tider med større intervaller har refereret og reflekteret over stort og småt, mest stort, i sit daglige virke. Dagbøgerne er uegale, de var et arbejdsredskab og, som Lidegaard skriver, Krags “værn mod kaos”, et værktøj for Krag til at “forstå sit eget liv”. De er troværdige fordi Krag skrev hvad han mente. Uden at drive påstanden for vidt kan man måske også se dagbøgerne som Bo Lidegaards værn mod kaos. I hvert fald har de været vigtige, ja øjensynligt afgørende for biografiens struktur. Lidegaards disposition er ved første øjekast ganske overraskende. Den er ordnet efter årstal, hvor vi efter nogle korte samlekapitler om barndom, tidlig ungdom og gymnasietid følger Krags liv år for år fra den dag, han i 1933 indtog København som polit.-studerende. Det ligner fordums annalistik og kunne umiddelbart tyde på at Lidegaard var blevet forført af dagbøgerne. De spiller naturligvis en stor rolle i fremstillingen, men i kraft af analytisk skarphed og sprogligt mesterskab lykkes det ikke desto mindre Bo Lidegaard at etablere forløb og sammenhæng i Krags virke og i hans samfunds- og selvforståelse. Til tider så stor sammenhæng, at man fristes til at spørge, om den nu også svarer til Krags virkelighed.

Krags forfatterskab standsede ikke ved dagbøgerne. Det omfat-

ter ud over mislykkede skønlitterære eksperimenter en umådeligt righoldig skribentvirksomhed med et utal af aviskronikker og artikler i fagblade og tidsskrifter, programatiske skrifter samt et betydeligt islæt af historiske artikler, portrætter af nogle af samtidens store socialdemokrater (Vilhelm Buhl, Hedtoft og H.C. Hansen), tillige brede fremstillinger af de økonomisk-sociale forhold under besættelsen, bidrag til partihistorien i 1950'erne og 1960'erne og et par erindringsværker. Alt i alt et politisk og historisk forfatterskab, der i det 20. århundrede kun overgås af P. Munchs, og det kunne ligne en bevidst tilrettelæggelse af eget eftermæle. Bo Lidegaard diskuterer dette problem indgående og viser hvorledes dette formål i stigende grad optog Krag, dog uden at der kan påvises deciderede forsøg på at fortegne historien.

Når man til alt dette lægger hundredevis af breve, notitser og samtidiges tolkninger af Krag og hans virke, bliver det forståeligt, at Lidegaard har måttet anlægge en stram organisation af biografien. Dels for at komme oven på dette morads af kildemateriale, og dels for at skabe en analytisk distance til en hovedperson, der truer med at trække biografiskriveren ind i sit eget solsystem. Med en mand af Krag format er det yderst påkrævet hele tiden at holde sig hans relative betydning for øje, og med en mand, der var så produktiv, der forklarede sig så konstant og omfattende, er det en nærliggende faldgrube at læse et eller flere "projekter" ind i hans liv. Bo Lidegaard ved, at her brænder det på, og han er hele værket igennem opmærksom på sprækker, blindgyder og selvmodsigelser i Krag's holdninger

og handlinger. Men alligevel indsniger der sig i vurderingen af Krag's politik en intentionalitet, som måske ikke altid har hold i virkeligheden. Det skal jeg straks vende tilbage til. Men først et paradoks.

Jens Otto Krag tilhørte den fjerde generation af socialdemokratiske ledere, der ikke som de første skulle tilkæmpe sig magten. De fik den (forærende) og skulle forvalte den efter bedste evne. Det er en af Bo Lidegaards bærende teser, at Krag aldrig søgte magten. Han smagte "for første og eneste gang magtens sødme i det korte øjeblik, han gav den fra sig", hedder det i Lidegaards flotte formulering om Krag's brillant iscenesatte tilbagetræden den 3. oktober 1972 efter det sikre ja til medlemskabet af EF. I 1962 i forbindelse med overtagelsen af statsministerposten efter Viggo Kampmann fundrer Lidegaard over dagbøgerens besynderlige tavshed om Krag's eventuelle stræben efter posten, og han finder, at det naturligtvis ikke kan udelukkes, at Krag bevidst holdt sine ambitioner ude fra dagbogen for at "bestyrke sit eget billede af, at han aldrig stræbte efter magten" (s. 42). Men denne mulighed afvises, fordi den strider mod dagbogens gennemgående tema, der handlede om at komme væk fra det opslidende ministeransvar. Her tror jeg virkelig, at Bo Lidegaard lader sig forføre af dagbogen. For det første kan vi, som Lidegaard selv er inde på, ikke slutte noget ud fra tavshed i kilderne. For det andet tror jeg, at Krag lå under for et selvbedrag, når det gjaldt magten. I hele sin karriere fra de sidste krigsårs begyndende vigtige partiarbejde til overtagelsen af statsministerposten evnede Krag at være på det

rigtige sted til den rigtige tid, og det var stort set altid tæt på magten og dens mænd. Så vidt man kan tolke hans liv, er der ikke på noget tidspunkt tale om, at Krag viger tilbage fra at indtage de magtpositioner der bød sig til. Muligvis stræbte han ikke åbent efter magten, men han greb den, når muligheden bød sig. At han så ikke altid fuldt ud forstod magtens væsen og jævnt hen oplevede den som en byrde, er en anden sag. Det er en oplevelse, som han har delt med mange magthavere, på linje med den kulde og distance, der omgiver magtens mænd. Hans faglige kompetence og evne til at beherske situationen, når det politiske spil spidsede til, placerede ham i en liga for sig, og det fornemmede både befolkningen og hans politiske kolleger. Han blev opfattet som kold og kynisk, et symbol på selve magten. Kun få opdagede den "bundne varme" som Bodil Koch så præcist identificerede i Krag's personlighed.

De fire tråde i Krag's virke – og i biografien

På tværs af den annalistiske opbygning samler Bo Lidegaard sin analyse om fire tæt sammenvævede temaer, hvor det første handler om Danmarks forsvar og overlevelsesstrategi; det andet om sammenhængen mellem den økonomiske og politiske udvikling i Danmark på den ene side og landets forhold til de nordiske og europæiske markedsdannelse på den anden; det tredje vedrører skillelinjer og samarbejdsmonstre i dansk politik, især Socialdemokratiets indre udvikling og partiets stilling til kommunismen og de andre partier; og endelig det fjerde om "et menneskes udvikling og skæbne, om hans drømme og håb – og om, hvor-

dan han virkede sammen med den verden, der var hans” (s. 14-16).

”Det stod ikke skrevet over Jens Ottos vugge, at han skulle blive ...”. Således indledtes i gamle dage mangan biografi over en person, der fra små kår var blevet til noget stort, og sætningen passer fortræffeligt til forholdet mellem Krag opvækst og senere karriere. Nærings-sorger og social deroute hang som en konstant trussel over den lille familie i Randers, og det er vanskeligt at fornemme, hvad Krag egentlig fik med hjemmefra. Udsynet til den store verden var det næppe. Men i gymnasietiden vakttes en voldsom politisk lidenskab, og en forbindelse til det kristent sociale miljø og fra 1932 til DSU gav lidenskaben retning og holdbarhed. Hen over de senere erhvervede faglige kompetencer som økonom, historieskriver, organisator og diplomat (for)blev Krag først og fremmest politiker. Polit.-studiet synes derimod ikke at have rejst de store lidenskaber. Ærgerligt nok fortæller biografien ikke meget om, hvad Krag lærte eller kunne lære under studiet, men til gengæld viser Lidegaard, hvor tidligt Krag kastede sig over de store spørgsmål i den danske og ikke mindst den internationale økonomi, og hvorledes han i rigt mål delagtiggjorde sine partifæller og store grupper af fagforeningsmedlemmer i sine indsigter gennem artikler og aftenskoleundervisning. Arbejderbevægelsen blev i sidste halvdel af trediverne “både hans levebrød og hans andet universitet. Dér lærte han om verden, sådan som den tog sig ud for de socialdemokratiske tillidsfolk og vælgere. Og dér lærte han at respektere de mennesker, han siden kom til at re-

præsentere” (s. 105). Når man så dertil lægger Krag tidlige kontakter til det senere lederlag i fagbevægelsen, fornemmer man det solide rodnet under hans magtpositioner og handlemuligheder siden hen.

Bo Lidegaard har ikke fundet vidnesbyrd om Krag syn på den forsigtige kursændring i holdningen til landets forsvars- og sikkerhedspolitik, der i midten af 1930'erne blev indledt af en række yngre socialdemokrater som Hartvig Frisch, Hedtoft, H.C. Hansen og til dels Stau-ning. Med sin åbent erkendte inspiration fra Frisch og det gode forhold til Hedtoft in mente forekommer det dog sandsynligt, at Krag delte disses standpunkter. Men først da han i 1948 som nyudnævnt handelsminister for alvor bliver konfronteret med de sikkerhedspolitiske dilemmaer, træder han i karakter, og da som (ufrivilligt) instrument i det som Lidegaard noget overdramatiseret kalder “fælden” for Hans Hedtoft. Efter den famøse “påskekrise” fortsatte Hedtoft som bekendt sine intensive bestræbelser for at etablere et nordisk forsvarsforbund. Sideløbende forhandlede de store vestmagter om dannelsen af Atlantpagten, hvor USA satsede stærkt på i hvert fald norsk og dansk deltagelse. Så stærkt at den amerikanske ambassadør i København Josiah Marvel i december, under Hedtofts og Gustav Rasmussens fravær, fik bragt et møde i stand mellem regeringens økonomiske ministre, Buhl, H.C. Hansen og Krag samt Viggo Kampmann, hvor Marvel stærkt understregede den intime sammenhæng mellem Marshall-hjælpen og medlemskab af Atlantpagten. Det var et argument, der talte hårdt til de økonomisk ansvarlige og en reel

bombe under den nordiske løsning. For Hedtoft blev det et dilemma mellem idé og virkelighed. For Krag måtte sagen være afgjort. Såfremt hans projekt “Fremtidens Danmark” skulle realiseres, måtte landet have del i den amerikanske dollar-bistand. Lidegaard tolker hele forløbet som en af især H.C. Hansen snedigt udtænkt fælde med det formål at bringe Krag som Hedtofts nærmeste fortrolige over på Atlantpagt-siden, et taskespillertrick, som Krag end ikke opdagede, han var offer for. I kulissen opererede helten i Lidegaards disputats, Henrik Kaufmann, hvem det nu langt om længe lykkedes at indrullere centrale beslutningstagere i sit tyve år gamle projekt om at vende dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik bort fra P. Munchs linje til en mere aktivistisk og vestvendt politik.

Holder nu denne plot-teori? Helt overbevisende forekommer den ikke. Med det møde, hvor “fælden” klappede om Krag og de øvrige ministre, mener Lidegaard vist nok at have fundet sit “missing link” mellem Kauffmanns og Bang Jensens energiske indsats for den vestlige linje og de danske beslutningstagere, herunder især Hedtofts fortrolige, Krag. Men sammenhængen kan ikke have været ganske ny for de danske politikere, ej heller helt overbevisende. Marshall-hjælpen var blandt andet et instrument i en langsigtet anti-kommunistisk strategi, designet til at sikre de vesteuropæiske demokratier mod den indre fjende og til at fremme deres almindelige modernisering. Skulle Danmark (og Norge) holde sig uden for Atlantpagten, ville USA næppe acceptere, at de blev blotlagt for Sovjetunionens og de

hjemlige kommunisters onde hensigter. I det spørgsmål fremstiller Lidegaard de danske politikere mere naive og skræmte, end der er belæg for. Hedtoft fortsatte jo også trods kendskab til den amerikanske trussel sine anstrengelser for den nordiske løsning, og der er, så vidt man kan bedømme, ikke vidnesbyrd om, at Krag søgte at tale Hedtoft fra hans kongstanke. Det er også vanskeligt at finde direkte belæg for, at H.C. Hansen og Buhl allerede i efteråret 1948 skulle have arkiveret den nordiske løsning til fordel for Atlantpagten. Dertil kommer, at alle de involverede socialdemokrater var sig fuldt bevidste om dimensionerne i den opgave, der ville forestå, hvis de skulle overbevise medlemmer, vælgere og befolkning om det rigtige og fornuftige i et kurs-skifte. Her ville argumentet om en sammenkædning af Marshall-hjælp og Atlantpagt være uanvendeligt eller måske direkte modproduktivt.

Plot-teorien er trods alt garneret med for mange hvis'er og svagt dokumenterede forudsætninger til, at den virker overbevisende. Selvsagt kan Marvells pression have været en medvirkende faktor i beslutningsforløbet. Afgørende var den næppe. Her lønner det sig vist fortsat at holde fast i de kuldsejlede nordiske forhandlinger som det definitive vendepunkt, ikke mindst i forhold til baglandet blandt medlemmer og vælgere. Til gengæld viser Lidegaard til overflod, hvorledes Krag efter beslutningen om at indtræde i Atlantpagten støttede den nye linje uden forbehold. Han var "overbevist atlantiker" eller blev det i hvert fald senest under sit i hjemlandet heftigt omtalte ophold i Washington 1950-52, samtidig med

at han delte de forbehold, hvormed danske politikere hele tiden modererede deres atlantiske engagement.

Næsten som hovedfiguren Jonas Wergeland i Jan Kjærstads store romantrilogi med de sigende titler *Forførelsen*, *Erobreren* og *Opdagelsen* lærte Krag sig "at tænke stort". I international politik tænkte han Danmark ind i trekantforholdet mellem Norden, Europa og USA, og samtidig tænkte han tydeligere end nogen anden dansk politiker i sammenhænge mellem det internationale og det nationale, mellem vækst, velfærd og fred og, i denne periode ikke at forglemme, i sammenhængen mellem vækst, velfærd og kampen mod de nationale kommunister. For amerikanerne var Krag den ideelle politiker i den periode, hvor man fokuserede på Socialdemokratiet som det bedste bolværk mod kommunismen på det nationale plan. Hans urokkelige anti-kommunisme på den hjemlige front hindrede imidlertid ikke, at han med tiden opbyggede et forhold til de skiftende ledere i Moskva, der byggede på om ikke fortrolighed så dog et betydeligt mål af gensidig respekt. Både som handels-, udenrigs- og statsminister optrådte han til tider forbløffende uforfærdet og åbenhjertigt i samtalerne, af og til skænderierne, med de sovjetiske topfolk. Han var ned til mindste detalje velforberedt og agerede med en selvbevidsthed, iblandt (selv)ironi, der åbenbart faldt i god jord. Det hører til paradokserne i Krags liv, at han fungerede betydelig mere afslappet og utvungen på den internationale scene end i den jævnt hen smålige danske politiske debat.

Interessant nok er det efter Bo Lidegaards opfattelse også i

USA, Krag får blik for nødvendigheden af at skabe et mere sammenhængende og stærkere Europa og dermed lægger grunden til sit varige engagement i de europæiske samlingsbestræbelser. Han var lige fra Romtraktaternes underskrivelse i 1957 helt på det rene med rækkevidden af det nye samarbejde både økonomisk og politisk. Samtidig pegede han på det dilemma, som Danmark var ved at havne i med en afhængighed af landbrugseksporten, der dikterede landets markedstilknytning på et tidspunkt, hvor omstillingen til et moderne industrisamfund tog sin begyndelse, en omstilling som Krag så bedst indfriet i et stort europæisk marked.

I europapolitikken blev Krags problem, at han tænkte stort, men argumenterede småt – altid økonomi og for sjældent politik. Samtidig havde han svært ved at forstå og håndtere den indre modstand i arbejderbevægelsen mod det engagement, han selv fandt så indlysende nødvendigt for Danmarks fremtid. Så sent som inden for det sidste år før den afgørende folkeafstemning undlod han at tage egentlige diskussioner med de nye yngre partifæller, der var skeptiske eller direkte modstandere af tilslutningen til EF. I dette, der er det nærmeste han kom til et livsprojekt, viste han over for modstand en skyhed, som ellers aldrig plagede ham. Det ærgrede ham ellers usigeligt, at sagen skulle føres igennem med et flertal af borgerlige stemmer. Det blev nok Krags fatale svigt. Han førte os, som det hedder, dristigt ind i Europa, men han tabte i den sag for resten af århundredet halvdel af sit parti og den bevægelse, som han var overbevist om ville få størst glæde af og indflydelse

på den europæiske fremtid. Her blev han offer for en forståelseskløft mellem sit eget moderne projekt og vælgeres og medlemmernes dybt rodfæstede binding til det nationale demokrati og den nationale velfærd. Vi lever med virkningerne endnu i dag.

Velfærdsstatens arkitekt?

Krags engagementer i såvel den atlantiske sikkerhedspolitik som det europæiske fællesskab skal efter Bo Lidegaards opfattelse ses i snæver sammenhæng med de visioner for Danmarks fremtid, der mere og mere kom til at ligne en moderne velfærdsstat. Velfærdspolitikken skulle være central i det indre værn mod kommunismen, og integrationen i Europa blev betragtet som den økonomiske forudsætning for opbygningen og udbygningen af velfærdsstaten. Allerede i 1930'ernes studietid og i Krags arbejde for fagbevægelsen ser man konturerne af den "samfundsingeniør", han senere blev til. På linje med den perlerække af højt begavede akademikere, der fra midten af 1930'erne tilsluttede sig arbejderbevægelsen, hvad enten de blev kommunister eller socialdemokrater, formede han nogle ideer om et moderniseret Danmark, hvor det, der senere kom til at hedde velfærdsstaten, var et integreret element.

Programmet *Fremtidens Danmark* som Krag for en stor dels vedkommende førte i pennen, har fået en lidt besynderlig placering i historieskrivningen om arbejderbevægelsen i årene omkring krigens slutning. Det af-fødte langt mere ideologisk støj end egentlige resultater. Faktisk blev det aldrig rettesnor for Socialdemokratiets politik. Måske fordi det er en underlig blanding

af Staunings *Danmark for Folket* og klar nytænkning, navnlig når det gælder instrumenterne til den modernisering af Danmark, som ret beset er programmets – og Krags – egentlige anliggende. Når fagbevægelsens ledende folk pegede på ham som pennenfører, skyldtes det interessen "for den unge økonoms forsøg på at forene Keynes' liberale teorier med Stockholmskolen og mere traditionel socialdemokratisk plan-økonomi". I den standende strid om påvirkningerne fra Keynes' økonomisk-politiske teorier vælger Lidegaard imidlertid en kompromislinje. Keynes var "mere indirekte end direkte til stede i de unge socialistiske økonomers tankeverden" (I, s. 203-4). Hovedinspirationen og Keynes-påvirkningen hentede Krag hos William Beveridge. Men også kontakterne til de nordiske socialistiske økonomer kom til at spille en formende rolle for hans tankeverden.

Velfærden måtte vente endnu en årrække. Først fra 1952 tegnes omridsene af en mere sammenhængende reformpolitik, og først med folkepensionen i 1955 kom det gennembrud for universalismen, der blev et af kendetegnene for den danske og nordiske velfærdsstat. Bo Lidegaard udnævner adskillige gange Krag til velfærdsstatens arkitekt. Det en vurdering, der kræver nogle præciseringer. I Krags umådeligt omfattende politiske skribentvirksomhed optræder velfærd ganske jævnlige, men det er på et meget overordnet plan, og han kommer stort set aldrig ind på en mere indgående diskussion af velfærdens indhold eller de principper, den skal bygges på. Hele det store og komplicerede reformarbejde, der gennemføres i hans tid som indflydelsesrig mi-

nister, er teoretisk og praktisk overladt til andre. Som jeg tolker hans visioner, udgør velfærden blot et delelement i et større projekt, der skulle føre Danmark ind i den moderne verden. Krag kom jo til at præsidere over indledningen til den store sociale og økonomiske revolution, der er endt med et helt andet Danmark end det, der foresvævede ham både i ungdommen og manddommen.

Krag var helt med på opbygningen af velfærdsstaten, men hans hovedindsats og konstante bekymring var viet dens finansiering. Det er i den forbindelse, man skal tolke hans konsekvente og permanent kontroversielle engagement i markedsdannelserne på den ene side og hans kampe for at skabe brede forlig om den økonomiske politik på den anden side. I denne sidste sammenhæng blev året 1965 i Bo Lidegaards tolkning et skæbneår for Krag. Om dette år handler værkets mest omfangsrige og mest problematiske kapitel. Helheds-løsningen i 1963 var blevet Krags "mesterstykke". Her "talte det moderne socialdemokrati", frigjort fra fortidens klassekamp. Herfra skulle der "mures en bue, der rakte fra fagbevægelsen, gennem partiet og helt ud til de samfundsmæssigt og socialt ansvarlige borgerlige kræfter. Stikket skulle være stærkt, for det skulle bære intet mindre end finansieringen af den danske velfærdsstat" (II, s. 95). Knasten var spørgsmålet om borgerlighedens sociale og økonomiske ansvarlighed, hvor Krag fatalt fejltolkede først og fremmest Venstre.

Krag agerede på et tidspunkt, hvor der var opbrud i de parlamentariske relationer. SF var ikke det "sandflugtsparti", som Per

Hækkerup havde proklameret, og internt i Venstre havde der i en årrække ulmet et oprør mod bondelinjen symboliseret ved Erik Eriksen. I den situation var det Krag's vision at tømre et "historisk kompromis med Venstre" om "det store projekt", finansieringen af velfærdsstaten. Uden at orientere nogen som helst i sit parti involverede han sig dybt i forhandlinger med de borgerlige, først og fremmest Venstre. Det hele brast, og dermed blev der skabt de usikre vilkår for velfærdsstatens finansiering, som vi måtte leve med i de følgende årtier. Kort tid efter afgik Erik Eriksen, til hvem Krag havde et glimrende forhold. Med efterfølgeren Poul Hartlings kompromisløse magtstræb var der lukket effektivt af for et samarbejde til den side. Den logiske følge blev det famøse "røde kabinet" 1966-67, dets sammenbrud og den efterfølgende VKR-regering.

Der er mange problemer i Bo Lidegaards fremstilling og analyse af dette forløb. Var det virkelig et historisk kompromis af kanslergadedimensioner, der foresvævede Krag? Troede han virkelig, at partiet med et aggressivt og fremgangsrigt SF i haserne ville sluge de borgerlige betingelser for et forlig og acceptere hans (dum)dristige enegang i forhandlingerne? Og endelig: var Krag virkelig så "naiv" i sin forståelse af Venstre og til dels de konservative? Han var på sit livs zenith, havde i to årtier levet med og erfaret de borgerliges træskhed, når det gjaldt det, som socialdemokraterne forstod ved ansvarlighed. Senest havde han inkasseret et sviende nederlag ved folkeafstemningen om jordlovene, hvor det var tydeligt at Krag ikke forstod de dybtliggende mentale strukturer, som han

Det drejer sig om
DEM

B

Jeg går og tænker på...

hvor meget bedre, vi næsten allesammen har fået det i de sidste ti år. »De gode tidere« er blevet udsnyttet til gavn for Dem – Deres reelle indkomst – den De kan bruge til Deres familie og Dem selv – er i gennemsnit steget med 40 %.

Men de opgaver, som vi skal klare i fællesskab – hospitaler og plejehjem – veje og broer – uddannelse og forskning – bytransport og boliger – har ikke fået tilstrækkelig del i stigningen.

Ingen nægter, at vi alle skal have del i den øgede velstand. Men brude

ger vi selv alt, hvad vi tjener – blir de ting, som skal gøres i fællesskab, ikke gjort. Og så går det galt.

Se på Danmarks økonomi, som om det er en forretning. Når en forretning har et overskud, må man, inden det blir betalt ud, ta' fra til nye maskiner – bedre transport – udvidelser og velfærd for medarbejderne. Ellers kan forretningen ikke klare sig i konkurrencen.

Og hvornår er det tid for en forretning til at forbedre og udvide? – Når den går godt!

Og hvorfor? – For at sikre, at

den kommer til at gå endnu bedre! De penge, De betaler i skatter og afgifter, er grundlaget for en bedre fremtid!

Vi er nødt til at tænke på langt sigt – og ikke bare på en fordel i dag! Sådan skaber man fremgang – med Socialdemokratiet.

Jens Otto Krag

Socialdemokratiet

Hvad var det egentlig, at Krag gik og tænkte på? Var det, som anført af Bo Lidegaard, at få gennemført et historisk kompromis med Venstre om finansieringen af velfærdsstaten? Troede Krag virkelig, at Venstre ville medvirke til at finansiere og dermed yderligere at legitimere den velfærdsstat, der af befolkningen i stigende grad blev betragtet som en socialdemokratisk hjertesag?

og regeringen var oppe imod, og som de borgerlige nådesløst udnyttede.

Men navnlig er det vanskeligt at forstå Krag's forventninger om at kunne trække de borgerlige, og især Venstre, ind som medan-

svarlige for et projekt, der i befolkningen mere og mere fremstod som en socialdemokratisk hjertesag. Venstre og Socialdemokratiet er jo i det 20. århundrede hinandens spejlbilleder. De er historisk magtens partier,

begge med en selvforståelse af deres "naturlige" adkomst til magten og med en ikke ringe skånseløshed i kampen om denne magt. I 1965 var Erik Eriksen måske noget slidt, men han havde ikke opgivet at slide Socialdemokratiet op. Ideen om at det skulle ske gennem en sammenslutning med de konservative, blev hans skæbne, og med Poul Hartling fik partiet en leder, hvis magtbevidsthed var forenet med betydelig taktisk sans og gennemslagskraft i nye sociale grupper.

Det forekommer fortsat at være en gåde, hvis Krag forestillede sig et samarbejde, der indebar at Venstre accepterede socialdemokratisk førerskab i velfærdspolitikken. Skal man finde en forklaring på hans manøvrer her i de tidlige måneder af 1965, må man se på den måde, hvorpå Krag forstod politik. Han var, som Bo Lidegaard gang på gang understreger, rationalitetens mand. Der var altid "fornuftige" løsninger på de politiske og økonomiske problemer, og Krag kunne have vanskeligt ved at forstå de politikere og partier, der ikke var med på denne rationalitet. Den økonomisk-politiske fornuft sløvede den politiske fingerspidsfornemmelse og forståelsen af magtens væsen, jævnfør hans begrænsede selvforståelse, når det gjaldt magten og dens omkostninger. Rationalitetstænkningen blev Krags styrke såvel som hans svaghed. Fra sin tidlige ungdom havde han forbundet rationaliteten med arbejderbevægelsens "historiske mission", og denne tankefigur blandede for udsynet til andre (magt)rationaler. Modsat sine forgængere var han ikke født ind i arbejderbevægelsen. Hans engagement var resultatet af et valg baseret på en

forestilling om arbejderbevægelsen som historiens redskab til formningen af det gode samfund.

I lighed med sine forgængere var Krag overbevist om, at dette kun kunne virkeliggøres i en international ramme. Hans internationalistiske vidsyn var livsværdigt, men det havde andre støberende end den klassiske socialistiske internationalisme. I sit engagement for Danmarks integration i de europæiske sammenlutninger overså han, at de ikke nødvendigvis harmonerede med de forestillinger, der havde præget traditionen i arbejderbevægelsen. Og han overså navnlig, hvilken bestemmende rolle velfærdsstaten havde fået i formningen af efterkrigstidens nationale identitet. Når hans rationelle argumenter for EF-medlemskab – sikring af den økonomiske vækst som forudsætning for velfærdens udbygning – blev konfronteret med modargumenter om EF som en trussel mod den dansk-nordiske model for demokrati og velfærd, stivnede han i en defensiv uforstående position.

Det blev Krags tragedie, at han til sin(e) efterfølger(e) overlod en splittet og rådvild bevægelse. Ud over de øjnefaldende private problemer er det måske i dette forhold, vi kan finde en forklaring på de sidste års menneskelige deroute. Hans livsværk vaklede, og det fik endnu et grundstød da fremskridtsopøret blotlagde dets skrøbelighed.

Bo Lidegaards værk indeholder talrige andre spor end dem, der her er trukket frem. Dets omfang bunder blandt andet i en overordentlig fyldig inddragelse af den danske og internationale kontekst, hvilket, med Lidegaards egne ord, gør det til en Danmarks historie set i Krags

optik. Trods dens omfang og tyngde er biografien let læst, fordi Bo Lidegaard skriver et mesterligt dansk, og fordi han læser og tolker det voluminøse kilde-materiale med fint blik for de indforståede og underforståede pointer og for de diplomatiske finesser som datidens aktører excellerede i. Lidegaard har næse for rævekager, men forfalder ind imellem til at overdramatisere, hvad der kunne se ud som ganske ordinære politiske processer. I et så omfattende værk kan det ikke undgås, at der indsniger sig enkelte konkrete fejl, men de er få.

Bo Lidegaard bringer os meget tæt på Jens Otto Krag. Af og til så tæt, at man synes, det er for meget, og i hvert fald så tæt, at man jævnligt undrer sig over, hvorledes hans liv hang sammen. Hans frodige, til tider vildt turbulente privatliv blev forenet med en jernhård disciplin og facade i den offentlige fremtræden. Da kravet til selvdisciplin og beherskelse af de politiske omgivelser forsvandt, skulle Krag pludselig kun håndtere det private, og det magtede han ikke. Den magt, som Bo Lidegaard hævder, at Krag aldrig havde søgt, var måske alligevel et narkotikum, han ikke kunne leve foruden.

"Hvem var den mand?" Det spørgsmål har været styrende for Bo Lidegaard i hans udforskning af Jens Otto Krags liv. Biografien gør os klogere på svaret. Men spørgsmålet slipper os alligevel ikke.

Bo Lidegaard: Jens Otto Krag. Bind 1 1914-1961, 752 s., 399,00 kr. ISBN 87-00-49686-3. Bind 2 1962-1978, 839 s., 399,00 kr. ISBN 87-02-00601-4. Begge ill. Gyldendal 2001 og 2002.